

Куликович А. Ю.,
кандидат юридичних наук

ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, СКОЄНИХ РЕЛІГІЙНИМИ КУЛЬТАМИ, НА ПРИКЛАДІ ПОСЛІДОВНИКІВ ЛЮЦИФЕРІАНСТВА

PREVENTION OF CRIMINAL OFFENSES COMMITTED BY RELIGIOUS CULTS ON THE EXAMPLE OF LUCIFERIANISM FOLLOWERS

У статті досліджуються кримінальні правопорушення, скоєні релігійними культами на прикладі послідовників люциферіанства, з метою розробки ефективних заходів щодо їх попередження. Автор аналізує складність і багатогранність проблеми релігійних культів, які, використовуючи маніпулятивні психологічні та соціальні техніки, здатні спонукати своїх послідовників до скоєння злочинів. Особлива увага приділяється специфічним рисам люциферіанства, як одного з найпоширеніших ідеологічних рухів у цьому напрямі, що включає в себе елементи окультних практик і пропаганду антисоціальних норм поведінки. У статті обґрунтовується необхідність удосконалення чинного законодавства для врахування особливостей діяльності релігійних культів, що мають екстремістський характер. Запропоновані правові механізми, які можуть сприяти більш ефективному контролю та регулюванню діяльності таких організацій. Дослідження також наголошує на важливості підвищення обізнаності суспільства про потенційні загрози, пов'язані з релігійними культами, через освітні та інформаційні кампанії. Автор пропонує міжвідомчу співпрацю як ключовий елемент у боротьбі з кримінальною діяльністю релігійних культів. Спільні зусилля правоохоронних органів, соціальних служб, медичних установ та освітніх організацій можуть забезпечити своєчасне виявлення та припинення діяльності таких організацій. Крім того, стаття підкреслює важливість психологічної допомоги та соціальної реабілітації колишніх членів культів, що є критично важливим для їх успішної реінтеграції в суспільство та запобігання рецидивам. В результаті дослідження робиться висновок про те, що попередження кримінальних правопорушень, скоєних релігійними культами, потребує комплексного підходу, що включає правове регулювання, підвищення суспільної обізнаності, міжвідомчу співпрацю та соціальну підтримку постраждалих.

Ключові слова: люциферіанські культури, релігійні культури, кримінальні правопорушення, злочини, попередження кримінальних правопорушень.

The article examines criminal offenses committed by religious cults on the example of Luciferianism, with a view to developing effective measures to prevent them. The author analyzes the complexity and multifaceted nature of the problem of religious cults which, using manipulative psychological and social techniques, are able to induce their followers to commit crimes. Particular attention is paid to the specific features of Luciferianism as one of the most widespread ideological movements in this area, which includes elements of occult practices and propaganda of antisocial norms of behavior. The article substantiates the need to improve the current legislation to take into account the peculiarities of the activities of religious cults that are extremist in nature. The author proposes legal mechanisms that can contribute to more effective control and regulation of the activities of such organizations. The study also emphasizes the importance of raising public awareness of the potential threats associated with religious cults through educational and information campaigns. The author suggests interagency cooperation as a key element in combating criminal activities of religious cults. The joint efforts of law enforcement agencies, social services, medical institutions and educational organizations can ensure timely detection and termination of the activities of such organizations. In addition, the article emphasizes the importance of psychological assistance and social rehabilitation of former members of cults, which is critical for their successful reintegration into society and prevention of relapse. The study concludes that the prevention of criminal offenses committed by religious cults requires a comprehensive approach, including legal regulation, raising public awareness, interagency cooperation and social support for victims.

Key words: Luciferian cults, religious cults, criminal offenses, crimes, prevention of criminal offenses.

Постановка проблеми. В останні роки спостерігається збільшення кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із діяльністю релігійних культів. Ці правопорушення включають широкий спектр незаконних дій, від економіч-

них злочинів до насильства, що здійснюється як на індивідуальному, так і на груповому рівні. Це явище викликає занепокоєння з боку правоохоронних органів, суспільства та наукової спільноти. У статті розглядаються механізми

попередження таких правопорушень, зокрема, роль законодавства, правоохоронних органів і суспільства. Релігійні культу, особливо ті, що характеризуються закритістю та маніпулятивними методами управління, можуть створювати умови для скоєння кримінальних правопорушень. Проблема ускладнюється тим, що в таких групах часто існує сильний внутрішній тиск на дотримання норм та вказівок лідерів, які можуть включати порушення законодавства. Основні питання, що розглядаються в статті, включають визначення основних факторів, які сприяють виникненню кримінальної діяльності в релігійних культурах, та розробку заходів щодо попередження цих правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження показують, що релігійні культу використовують різні методи для контролю над своїми членами, включаючи психологічний тиск, економічну залежність і соціальну ізоляцію. Вони також часто практикують нетрадиційні форми економічної діяльності, які можуть включати шахрайство, відмивання грошей та інші види економічних злочинів. Насильство в таких групах може мати різні форми, включаючи фізичне насильство, сексуальне насильство і примус до вчинення протиправних дій. На науковому рівні кримінологічні проблеми злочинів, вчинених на релігійному ґрунті, досліджували різні науковці за різними напрямками, зокрема: Л.Д. Башкатов, Г.П. Байдако, С.С. Вітвіцька, В.В. Гринько, Г.С. Касторский, Є.В. Ліхштейн, В.М. Петренко, О.В. Старков, Б.В. Яценко, Савонюк Р.Ю., Палій М.В. та інші.

Метою є аналіз кримінальних правопорушень, скоєних релігійними культурами, та розробка рекомендацій щодо їх попередження. Особливу увагу буде приділено правовим аспектам, механізмам профілактики та ролі суспільства у протидії злочинності в релігійних групах.

Виклад основного матеріалу. Релігія, будучи одним з могутніх інструментів управління суспільною свідомістю та поведінкою, має значний як антисоціальний, так і антикриміногенний потенціал завдяки своєму впливу на думки і почуття людей. Цей потенціал полягає в тому, що під впливом релігії люди можуть вчиняти злочинні дії через свою віру і переконання, іноді доведені до фанатизму і засновані більше на емоціях, ніж на розумі. На основі цих почуттів деякі

«недобросовісні» релігійні організації використовують релігію у своїй незаконній діяльності.

Однією з найбільш виражених характеристик культових організацій є добре організована внутрішня структура. Культурні зазвичай мають чітко визначену ієрархію та операційну систему, спрямовану на досягнення максимальної ефективності, що дозволяє їм залучати та утримувати своїх послідовників. Ці організації концентруються навколо лідера або невеликої групи ключових осіб, які відіграють вирішальну роль у розвитку культури, використовуючи своїх послідовників для досягнення власних цілей. Така корпоративна структура дозволяє культовим лідерам здійснювати функціональний розподіл, створюючи різні відділи з чітко окресленими обов'язками, але в кінцевому підсумку підпорядковує їх особистим інтересам лідерів. Ця складна ієрархічна система забезпечує контроль над організацією, служачи інструментом для підвищення її ефективності, діючи в межах суворих правил і норм.

Прикладом може служити культ «Q», два лідери якого, сховавшись у Сполучених Штатах, дистанційно організували систематичну структуру «Q» [1, с. 47]. Вони встановили чотирирівневу ієрархію, що включає єпархії, райони, підрайони та місцеві осередки, кожен з яких має чотири відділи: адміністративний, пропагандистський, інспекційний та відділ зв'язку. Адміністративний відділ відповідає за планування та розподіл завдань; відділ пропаганди – за підготовку нових членів та залучення жертв; інспекційний – за контроль виконання завдань і нагляд за послідовниками; відділ зв'язку забезпечує контакти та інформаційну комунікацію між членами культу. Завдяки цій ретельно продуманій організаційній структурі «Q» може ефективно функціонувати та реалізовувати свої завдання.

Культові організації часто діють під прикриттям легітимних релігійних рухів, що ускладнює їх розпізнавання та боротьбу з ними. Вони також використовують приховані способи комунікації та створюють ізольовані простори для проведення своїх заходів. Крім того, культури часто застосовують насильство та залякування, щоб примусити своїх членів до повної відданості, перетворюючи їх з жертв на повноправних учасників культової діяльності. Цінності,

які культи прищеплюють своїм послідовникам, зазвичай відрізняються від загальноприйнятих у суспільстві та можуть бути засновані на антинаукових та антисоціальних переконаннях.

Наприклад, культ «F» переконує своїх послідовників у необхідності практикувати «цигун», щоб досягти божественності після смерті, та використовує пандемію COVID-19 для розпалювання паніки через пророкування кінця світу. Лідер «Сім'ї Менсона», М, стверджував, що він є реінкарнацією Ісуса [2, с. 76], і підбурював своїх послідовників до насильства, пропагуючи етнічну війну та наркотичний екстремізм, що призвело до жорстоких серійних вбивств.

Спеціально-кримінологічний підхід до протидії діяльності тоталітарних сект спрямований на вплив на видові та групові криміногенні фактори, пов'язані з кримінальною та криміногенною активністю таких організацій, а також на віктимну поведінку. Індивідуальний рівень протидії зосереджується на заходах впливу на особистість злочинця та його жертви, яка є членом тоталітарної секти. Вкрай важливо створити постійну систему залучення до роботи з припинення участі таких осіб у діяльності сект кваліфікованих психологів, психіатрів, а також членів сім'ї та інших близьких жертві осіб. Така робота повинна проводитися на постійній основі, перш за все, підрозділами Національної поліції за широкою підтримки громадськості та релігійних організацій.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює релігійні відносини в Україні, є Конституція України. Специфічним актом, що деталізує релігійні права та свободи, є Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Відповідно до статті 9 Конституції України, частиною національного законодавства є міжнародні договори, які набули обов'язкової сили на підставі ратифікації Верховною Радою України, зокрема ті, що закріплюють принципи свободи віросповідання. До таких договорів відносяться Загальна декларація прав людини (ООН, 1948, стаття 18), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ООН, 1966, стаття 18) та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 1950, стаття 9).

Однак, багато спеціалістів та науковців, а також практики, які досліджують діяльність релігійних організацій, постійно відзначають

недоліки в чинному законодавстві, зокрема його лояльність і недостатню строгість у боротьбі з тоталітарними сектами. Це підтверджує досвід України, коли в країні відбулася хвиля злочинів, вчинених членами секти «Біле Братство». Вчення цієї секти передбачало повне відкидання сучасного світу як «безбожного» та програму радикальних перетворень, що включала відмову від людських цінностей, загибель людства та «кінець світу». Молодь була основною цільовою аудиторією, при цьому застосовувалися методи гіпнозу і психологічного тиску. Однак, прогнозований «кінець світу», призначений на листопад 1993 року, не відбувся. Внаслідок хуліганських дій та порушення святинь Софійського собору, лідери «Білого Братства» були арештовані, а їхні послідовники затримані та направлені на лікувальну реабілітацію.

Релігійне законодавство, аналогічно до світського, містить положення щодо запобігання злочинній діяльності. Наприклад, соціальна доктрина РПЦ пропонує священнослужителям під час таємної сповіді злочинців вимагати від них перед Богом зобов'язання відмовитися від злочинної діяльності та покаятися як необхідну умову звільнення від гріха. Такий підхід до вірян здатний стимулювати його повернення до праведного життя.

Цікавим є також взаємозв'язок між релігійним і кримінальним законодавством. Так, згідно із законом, кожна особа, яка вчинила злочин, повинна понести справедливе покарання, яке має на меті не лише захистити суспільство від злочинця, але й перевиховати його [5, с. 204]. Держава в цьому контексті не повинна виступати як суддя, що карає, а повинна прагнути до очищення душі злочинця від гріха, розглядаючи покарання не як помсту, а як засіб морального очищення. Це підхід дозволяє злочинцю повернутися до суспільства з оновленою душею і чистими намірами. Важливо зазначити, що такі ініціативи, як будівництво церков у місцях позбавлення волі та організація пасторських бесід, повинні розглядатися як позитивні заходи, спрямовані на профілактику злочинів. Скасування смертної кари відкриває можливості для духовної роботи з ув'язненими, надаючи їм шанс на покаяння. У цьому контексті можна погодитися з релігійними положеннями, що смертна кара не має виховного

характеру, а судова помилка при її застосуванні є невинною.

Кримінальне законодавство передбачає відповідальність за такі діяння, як незаконне утримання, осквернення і знищення релігійних святинь, пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 179 КК) [4, с. 724], перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст. 180 КК), посягання на здоров'я під прикриттям релігійних обрядів (ст. 181 КК) тощо [3, с. 316]. Хоча міра покарання за ці правопорушення різниться, вона є достатньою для того, щоб через церкву впливати на свідомість злочинців, спонукаючи їх до покаяння.

Церква також надає значну допомогу державі в боротьбі з новітніми релігійними культурами, часто згаданими в церковно-православній та публіцистичній літературі як "деструктивні релігійні секти" або "тоталітарні культури". Хоча такі терміни не зустрічаються в жодному правовому документі, релігієзнавство визначає їх як релігійні або містичні організації, діяльність яких супроводжується порушеннями громадського порядку, негативно впливає на здоров'я і гідність людей та порушує їх права і свободи. До таких організацій можна віднести "Велике біле братство".

"Тоталітарний культ" – це релігійна або містична організація, яка характеризується абсолютною владою духовних лідерів, жорсткою дисципліною, великим впливом на психіку своїх adeptів та релігійним фанатизмом [6, с. 162]. Державі важко протистояти таким явищам, оскільки вони маскуються під релігійну діяльність. Проте церква може протидіяти їм, пояснюючи вірянам сутність подібних нетрадиційних сект і намагаючись припинити їх діяльність.

Закон "Про свободу совісті та релігійні організації" захищає права та законні інтереси релігійних організацій на засадах рівності перед законом усіх релігій та конфесій, за умови, що вони діють в межах закону. Держава має право відмовити у реєстрації релігійного об'єднання, якщо є підстави підозрювати, що воно може порушувати законодавство України, зокрема, якщо воно примушує громадян до невиконання своїх конституційних обов'язків [6, с. 13]. Так, діяльність релігійного об'єднання "Велике біле братство" була припинена у судовому порядку, а його лідери засуджені за тяжкі злочини.

Взаємодія релігійного та кримінального законодавства є багатограним і складним процесом, який вимагає не тільки правового, але й морального підходу. В умовах сучасного суспільства, де існує велика різноманітність релігійних переконань і вірувань, релігійне законодавство може відігравати важливу роль у формуванні соціальних норм і запобіганні злочинним діянням. Церква, як інституція, має унікальні можливості впливу на свідомість та моральний стан людини, особливо тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

Важливим аспектом є роль церкви в реабілітації осіб, що вчинили злочини. Відкриття храмів у місцях позбавлення волі, організація духовної опіки, проповідей та індивідуальних бесід зі священнослужителями сприяє не лише покаянню, але й соціальній адаптації та поверненню таких осіб до суспільства. Це підходить під концепцію виправного правосуддя, де основна мета – не просто покарати, але і допомогти людині знайти свій шлях до виправлення.

Також заслуговує на увагу питання протидії деструктивним релігійним сектам, які часто мають негативний вплив на психічне та фізичне здоров'я людей, підривають суспільний порядок і порушують права людини. Важливо, щоб держава й церква спільно працювали в цьому напрямку, використовуючи не лише правові, але й просвітницькі методи, що дозволяють формувати критичне мислення у громадян і запобігати залученню в подібні організації.

Таким чином, роль релігійного законодавства та церкви в системі кримінальної юстиції є важливим аспектом, що потребує постійного дослідження та вдосконалення з огляду на зміни в суспільстві та правовій сфері.

Висновки. Релігійні культури, такі як люциферіанство, становлять серйозну загрозу суспільній безпеці через здатність маніпулювати свідомістю своїх послідовників, що призводить до скоєння ними кримінальних правопорушень. Ці культури використовують складні соціальні та психологічні механізми, що робить їх важкодоступними для правоохоронних органів. Для ефективного попередження злочинів, скоєних релігійними культурами, необхідно адаптувати існуючі законодавчі норми до специфіки діяльності таких організацій, створення спеціальних правових механізмів, які забезпечать контроль

та регулювання діяльності культів, особливо тих, що мають екстремістський характер. Важливою складовою попередження є інформування населення про загрози, що походять від релігійних культів. Через освітні програми та засоби масової інформації слід підвищувати рівень свідомості громадян щодо потенційних небезпек, пов'язаних з участю в таких організаціях. Для ефективної протидії релігійним культам необхідна тісна співпраця між різними державними структурами, включаючи правоохоронні органи, соціальні служби, медичні установи та органи освіти. Спільні зусилля

зможуть забезпечити своєчасне виявлення і припинення діяльності культів, що мають кримінальний характер. Особливу увагу слід приділяти психологічній допомозі та соціальній реабілітації колишніх членів культів, щоб забезпечити їх успішну інтеграцію в суспільство та запобігти рецидивам кримінальних дій.

Таким чином, запобігання злочинності, пов'язаній з релігійними культами, потребує комплексного підходу, який включає правове регулювання, підвищення суспільної обізнаності, міжвідомчу співпрацю та заходи соціальної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Li Tianming. (2016). Analysis on the Cult Crimes and Strategies of Prevention. *Journal of Guangxi Police Academy*. (04), p. 47–51.
2. Li Yawei. (2001). Research on the Evil Religions' Committing Crimes. *He Bei Law Science* .(01), p. 75–79.
3. Джужа О. М. Кримінологія, К. : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: із змінами і доповненнями станом на 01.03.2023 року. Київ : Алерта 2023. 1045 с.
5. Кримінологічний довідник: довідкове видання / за наук. ред. О. М. Бандурки; за заг. ред. О. М. Джужи і О. М. Литвинова. Харків : Золота миля, 2013. 412 с.
6. Палій М.В. Злочинність у сфері віросповідання та боротьба з нею : автореф. дис. ... канд. юр. наук. 12.00.08. Київ. 2002. 17 с.
7. Савонюк Р. Ю. «Справа сатаністів» кримінологічно-правовий аналіз делінквентної поведінки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Делінквентна поведінка дітей та молоді: сучасні технології протидії», МВС ХНУВС ОЮІ. Одеса, 2006. С. 161–166.